

«ЗЕЛЕНА СКРИНЬКА» СОТ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Розвиток національного аграрного сектора економіки тісно пов'язаний з адаптацією України до умов СОТ, що виявляється у поглибленні лібералізації умов торгівлі сільськогосподарськими товарами та послугами, переорієнтації на вимоги зовнішнього ринку, посиленні вимог до якості агропродовольчих товарів. Розвиток економічних зв'язків здійснювався без врахування вимог сучасних світових процесів, що частково вплинуло на деструктивні процеси в аграрній галузі, сприяло скороченню темпів економічного зростання, втраті потенційних переваг на світових ринках.

Огляд останніх досліджень. Членство у СОТ вимагає від України провести певне ринкове реформування аграрного сектору та лібералізувати доступ до ринку аграрної та харчової продукції. Це питання є найбільш гострим з усієї кількості проблем, оскільки сільськогосподарський сектор є найменш реформований. Аграрний сектор економіки України (включаючи переробну харчову промисловість) протягом останніх п'яти років виробляє близько 60 відсотків фонду споживання українського населення та займає друге місце у товарній структурі експорту, обсяг якого динамічно зростає. При цьому питома вага сільськогосподарської продукції у ВВП держави постійно скорочується і знизилась з 16 відсотків у 2004 році до 11,9 відсотка в 2008 році.

Така частка сектору в економіці країни означає, що будь-яке втручання може викликати певні зміни економічних індикаторів, як-то рівень безробіття, розподіл доходів, загальний добробут, та ін [2].

Після вступу до СОТ аграрна політика підтримки має бути більше сфокусована на питанні ефективності бюджетних програм підтримки, чіткому визначенні індикаторів для оцінки результативності кожної бюджетної програми, ніж збільшенні фінансування галузі. Визначальним напрямом державної політики підтримки сільського господарства має стати розробка та впровадження нових програм так званої «зеленої скриньки» [5].

Формулювання завдання дослідження. Отже, питання адаптації аграрного сектора економіки України до вимог СОТ та його розвиток є надзвичайно актуальними і вимагають виваженого обґрунтування та подальших досліджень.

Аналіз останніх публікацій та досліджень, в яких започатковано розв'язання вказаних проблем, свідчить про широку зацікавленість вчених питанням розширення ринків агропродовольчої продукції з врахуванням інтеграційних процесів в Україні. Доцільність розвитку аграрних ринків з орієнтацією на принципи СОТ і відповідні пріоритети вітчизняної аграрної економіки висвітлені у працях вчених, зокрема І. Бутка, О. Бойка, О. Фесенка, Я. Жаліла, Т. Кисельової, Т. Кальченко, Т. Зінчук, В. Губенка, Т. Остапко та інших. Разом з тим, висновки щодо перспектив, які отримає аграрний сектор України після вступу до СОТ, та поширення аграрної продукції на зовнішній ринок залишаються у науковому середовищі неоднозначними та дискусійними.

Виклад основного матеріалу. Сто річна тенденція зменшення цін на продукти харчування завершилась, протягом найближчих десятиліть прогнозується ріст ціни на сільськогосподарську продукцію на 30-50%. Попит буде збільшуватися через зростання населення світу на 2,7 млрд. людей к 2050 року, ріст доходів та споживання м'яса. В той час коли продуктивність виробництва вже не може зростати темпами минулого століття - протягом останнього десятиліття середня врожайність зернових майже стабілізувалася на одному рівні.

Якщо не буде запроваджено більш удосконалені та інтелектуальні методи управління в сільському господарстві, продовольча криза 2008 року може повторитися в

ще більшому масштабі в найближчому майбутньому. Такі висновки зробили експерти Програми навколишнього середовища ООН в доповіді "Екологічні продовольчі кризи: роль навколишнього середовища у запобіганні майбутніх продовольчих криз" [8].

Притому, до 2050 року світове виробництво харчових продуктів може зменшитися на 25% із-за екологічних проблем, якщо не будуть вжиті певні заходи.

Україна має значний аграрний потенціал, але рівень його використання ще недостатній. Причинами такої ситуації є нестача фінансових ресурсів, відсутність сучасних технологій господарювання, недосконалість державного регулювання та державної підтримки сільського господарства.

У структурі СОТ виробництво та торгівля сільськогосподарськими і продовольчими товарами регулюється Угодою про сільське господарство й Угодою про санітарні та фітосанітарні заходи. Перша визначає особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами, механізми застосування заходів державної підтримки виробництва і торгівлі в цьому секторі. Саме в цьому аспекті реалізується принцип справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції (зовнішніх та внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агропродовольчого ринку, мають скорочуватися [6].

Крім проблем виробництва існує проблема втрат продукції на дорозі від виробника до супермаркету та кухні споживачів. Більш ніж половина продовольства, що виробляється сьогодні, втрачається внаслідок неефективності управління харчового ланцюга. Так, недавні дослідження показують що втрати продовольства в США можуть складати 40-50% - наприклад 25% свіжих овочів та фруктів "губляться" на дорозі від поля до столу. В Англії майже третина всіх куплених харчових продуктів не споживаються щороку [4].

Експерти очікують збільшення частки використання зернових на фураж худобі з третини від світового виробництва на сьогоднішні дні до 50% в 2050 році. В майбутнім переробка харчових решток та використання нових біопаливних технологій для виробництва цукру з соломи та шкарлупи можуть стати ключовими альтернативами збільшення частки зернових що їдуть на фураж [3].

Вплив багатьох факторів, які були причиною нинішньої продовольчої кризи, - посуха, розвиток галузі біопалива, високі ціни на нафту, низький рівень кінцевих запасів зерна, і особливо спекуляції на товарних ринках, можуть значно погіршитися в найближчі десятиліття [1].

Пропонуються наступні заходи для запобігання продовольчої кризи в майбутньому:

- Реорганізація світової ринкової інфраструктури для регуляції цін в комбінації з глобальним розвитком мікрофінансування для підвищення продуктивності малих господарств в країнах що розвиваються;
- Відмова від субсидії сільського господарства та розвиток другого покоління біопаливних технологій базованих на переробці решток, а не первинної с/г продукції;
- Використання органічних та близьких до органічних практик виробництва, які в деяких випадках є більш продуктивними ніж традиційні інтенсивні технології та мають безспірні екологічні переваги. Очікується, що ринок сертифікованої с/г продукції зросте до біля 70 млрд. дол. США в 2012 році з 23 млрд. в 2002 р. [9].

Необхідно займатися не тільки способами світового виробництва продуктів харчування, але й тим як вона розподіляється, продається і споживається. Після вступу до СОТ державна підтримка сільського господарства повинна формуватись виходячи з наступних факторів:

1. Необхідність дотримання зобов'язань щодо граничного рівня СВП.
2. Можливість надання не продуктової підтримки в межах рівня *de minimis*.

3. Можливість надання підтримки по продуктах в межах рівня *de minimis*.

4. Необмежене використання заходів “зеленої скриньки”.

“Зелена скринька” – це заходи державної підтримки, що зовсім не впливають або впливають мінімально на виробництво і торгівлю. Вони фінансуються з Держбюджету і не мають своїм наслідком підтримку цін виробників. Держава має право фінансувати заходи “зеленої скриньки” у будь-якому необхідному обсязі, залежно від можливостей бюджету.

“Жовта скринька” - програми, спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення прибутковості (підтримка цін на продукцію, здешевлення вхідних матеріально-технічних ресурсів, ін.) [7].

Одним із результатів переговорів щодо вступу до СОТ стало те, що Україна не зобов’язана скорочувати внутрішню підтримку, яка надається через програми «жовтої скриньки». Існує лише зобов’язання не перевищувати річного рівня підтримки, який акумулюється у показнику суми внутрішньої підтримки (СВП). Після вступу до СОТ можливості державної підтримки АПК через програми «жовтої скриньки» не менші за ту підтримку, що надавалася сільському господарству України протягом останніх років. Разом із цим існує ще одне джерело фінансування села – «зелена скринька».

Підтримка в цьому напрямі не обмежується правилами СОТ, вона може стримуватися лише можливостями державних та місцевих бюджетів країни. Основним критерієм віднесення державного заходу підтримки до „зеленої скриньки” є умова, щоб наслідком підтримки не було надання цінової підтримки виробникам. Механізми реалізації програм „зеленої скриньки” не мають пов’язуватися з внутрішніми та світовими цінами, не справляти (або справляти якомога менший) негативного впливу на торгівлю та виробництво.

Тенденція до зростання підтримки сільського господарства заходами “зеленої скриньки” є характерною і для розвинутих країн [10].

В Україні зростання підтримки села заходами «зеленої скриньки» означає, що поступово відбуватиметься зміщення акцентів бюджетної підтримки сільського господарства з підтримки сільськогосподарських підприємств у бік підтримки розвитку сільської місцевості. Як і в країнах Центральної та Східної Європи, ці тенденції посиляться в ході європейської інтеграції України, адже розвиток сільської місцевості в країнах ЄС є пріоритетним напрямом аграрної політики нарівні з підтримкою сільськогосподарських виробників.

Нейтралізації можливих негативних наслідків для сільського населення від вступу України до СОТ і реалізації можливих позитивних наслідків сприятимуть підтримка формування та розвитку ринкової і соціальної інфраструктури, обслуговуючих кооперативів, дорадчих служб.

Серед стратегічних напрямків розвитку сільського господарства є розширення фінансування програм “зеленої скриньки”, а саме:

- Розвиток рекламних та інших маркетингових послуг; інформаційне забезпечення усіх учасників ринку кон’юнктурною інформацією, створення системи сільськогосподарської дорадчої служби;

- Реформування системи аграрної науки з метою підвищення ефективності наукових досліджень і запровадження їх у практику виробництва;

- Розробка програми соціального розвитку села в напрямку розвитку інфраструктури невиробничого призначення на селі;

- Прийняття програми створення нових робочих місць, працевлаштування та перекваліфікації; розробки програми підвищення рівня загальної і профільної освіти в сільській місцевості;

- Екологізація виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечення екологічної безпеки землекористування, охорона навколишнього середовища;

- Виплати за регіональними програмами надання допомоги.

Висновки. Таким чином, за умов певного реформування механізму надання державної підтримки, Україна матиме достатні можливості для підтримки вітчизняного агропромислового комплексу.

Членство в СОТ несе в собі не тільки нові шанси, але й містить певні ризики та загрози. Перш за все, це загострення конкуренції між українськими товаровиробниками агропродовольчої продукції та країнами-членами СОТ, введення додаткових санітарних, екологічних та технічних вимог для української продукції, скорочення обсягів державної підтримки тощо. Аналіз переваг від членства України у СОТ свідчить про необхідність комплексного державного підходу механізму регулювання аграрного сектора економіки.

Анотація

У статті розглянуті особливості формування та розвитку стратегічного напрямку аграрної політики України в умовах вступу до СОТ. Розглянуто світовий досвід використання «зеленої скриньки» як можливість підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції на зовнішнім і внутрішнім ринках.

Ключові слова: «Зелена скринька», «жовта скринька», аграрна політика, споживчий ринок, конкуренція.

Аннотация

В статье рассмотрены особенности формирования и развития стратегического направления аграрной политики Украины в условиях вступления в ВТО. Рассмотрен мировой опыт использования «зеленого ящика» как возможность повышения конкурентоспособности отечественного производителя сельскохозяйственной продукции на внешнем и внутреннем рынках.

Ключевые слова: «Зеленый ящик», «желтый ящик», аграрная политика, потребительский рынок, конкуренция.

Annotation

This article describes the peculiarities of the formation and development of the strategic direction of agrarian policy of Ukraine in the conditions of coming into the WTO. Is looked through the world experience of useing of "green box as an opportunity to improve the competitiveness of domestic producers of agricultural products on the external and domestic markets.

Key-words: "green box", "yellow box, agrarian policy, consumer market, competition.

Список використаних джерел:

1. Бутко І. Держава свідомо принесе сільське господарство у жертву СОТ // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 68. – С. 48–52.
2. Бойко О. Земля і доля // Центр суспільно-правових досліджень. <http://www.scenter.kiev.ua/ukr>
3. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації /Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД. – 2007. – С. 158–215.
4. Кисельова Т.М. Проблеми виходу України на траєкторію економічного зростання. // Актуальні проблеми економіки.- 2009.- №1.- С. 22-31.
5. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 58–69.
6. Зінчук Т.О. Аналіз впливу вимог СОТ та ЄС на сучасну і перспективну аграрну політику України. <http://www.icser.kiev.ua>

7. Губенко В.І. Диверсифікація та підтримка експорту продукції АПК в умовах членства України в СОТ // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту: Зб. наук. праць (екон. науки). – Біла Церква, 2009. – Вип. 21. – С. 6–13.
8. Осташко Т. Перспективи сільського господарства після вступу України до СОТ // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 2. – С. 31–39.
9. Звіт про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2008 рік. – К.: Держ. ком. статистики України, 2008.
10. Офіційний сайт Міністерство Аграрної політики України // www.minagro.kiev.ua